
Introducció a l'art sonor

PID_00272394

Eduard Comelles
Martí Ruiz i Carulla

Eduard Comelles

Edu Comelles viu i treballa a València. És artista, músic i gestor cultural; el seu treball conjumina experimentació, art sonor, producció musical i disseny de so en diferents àmbits de la cultura.

A més, Comelles és doctor en Belles arts, màster en Disseny de So per la Universitat d'Edimburg i màster en Arts Visuals i Multimèdia per la Politècnica de València. Des del 2010 imparteix tallers sobre paisatge sonor, microfonia i autogestió per tot el país, en espais autogestionats, galeries i centres culturals.

Des de l'any 2007 dirigeix Audiotaia una plataforma digital (*netlabel*) dedicada a la formació, l'edició, la producció i la difusió de música experimental i art sonor sota llicències Creative Commons.

Martí Ruiz i Carulla

Professor i investigador del Laboratori d'Art Sonor de la UB. Llicenciat -doble itinerari de dibuix i esultura-, màster i doctor en Belles Arts. Especialista en acústica aplicada a la creació d'objecte sonor, artista sonor, músic experimental, cofundador del Gamelan Balinès Forja de Trons al Museu de la Música i de tallerbaschet.cat. Impulsor de projectes com ara el Ramat Musical i Pangamelan.org. Membre del trio experimental Híbrida, nen i Cavall.

Ha col·laborat amb classes, conferències i tallers amb institucions com Tokyo University of Arts, Kyoto University of Arts, Mills College de Berkeley, UNAM de Mèxic, la UNESP de Brasil, Kunst Uni Graz, Metabolic Studio de Los Angeles. Ha exposat i actuat en espais d'aquests països i d'altres com ara el Garage Contemporary Art Museum de Moscou, el Museo de Arte Moderno de Buenos Aires i el Center for New Music de San Francisco.

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats per la professora: Irma Vilà Òdena (2020)

Primera edició: febrer 2020

Autoria: Eduard Comelles

Llicència CC BY-NC-ND d'aquesta edició, FUOC, 2019

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Realització editorial: FUOC

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

1. Introducció.....	5
----------------------------	----------

1. Introducció

Aquesta introducció pretén establir tot un seguit de coordenades que ens permetin situar un conjunt de pràctiques artístiques concretes en les quals el so constitueix la matèria primera central. No obstant això, la intenció en aquests materials no és pas establir una historiografia sobre l'ús del so al món de l'art; aquests materials tracten de **projectar llum a tot un seguit de racons d'aquesta nebulosa de l'anomenat art sonor**. Llum que ens serveixi com a eina creativa, intel·lectual i reflexiva per a articular una pràctica artística en la qual l'element sonor o acústic tingui un espai principal.

L'art sonor pateix una complexa definició dels seus límits, ja que sorgeix de la confluència de diferents escoles, estils i disciplines de l'art i la cultura; i cristal·litza en un lloc indeterminat en el qual, depenent de com enfrontem el resultat d'aquestes confluències, es poden fer diferents lectures.

Com veurem, són diferents els focus pels quals accedim a la creació sonora. Hi podem arribar per mitjà de la música, l'art visual, el cinema, la ràdio, les arts escèniques, la ciència, etc., per esmentar-ne alguns.

És tal la plèthora de camins curriculars que es poden recórrer fins a arribar a l'anomenat art sonor, que resulta difícil definir una via d'accés tradicional com les que puguin tenir les disciplines històriques de l'art.

La contemporaneïtat ha portat a la creació d'aquest núvol informe, aquest paraigua que denominem art sonor, un paraigua que recull sota seu, d'una banda, pràctiques artístiques en les quals el fet sonor és l'objecte de reflexió, creació i producció artística i, d'altra banda, pràctiques artístiques en les quals el discurs conceptual és un, però aquest s'explica per mitjà del sonor, l'escolta o l'acústica principalment.

1) En el primer supòsit trobem les obres en les quals, mitjançant l'estudi o la reflexió fenomenològica d'elements sonors o acústics, un desenvolupa un llenguatge i un discurs conceptual; i, per tant, un missatge que reflexiona sobre la mateixa naturalesa del so, l'acústica i el seu efecte en qualsevol context de la vida. Com que aquesta definició és molt generalista, podríem fitar-la dient que en aquesta branca de la creació s'exploren discursos basats en la pròpia fascinació per allò que tingui a veure amb escoltar, sonar, reverberar, etc. Sovint aquest tipus de pràctiques podrien al seu torn englobar-se en una **tendència natural de l'art sonor a romandre en un constant estat de reivindicació**. Els

discursos que emanen de les obres semblen apel·lar o fer una crida d'atenció a aquest sentit oblidat, a aquest gran obviat, el so gairebé sempre a la mercè del visual o del llenguatge (en el cas de la música).

2) En el segon supòsit trobem tot un seguit de pràctiques artístiques ancorades en la postmodernitat que utilitzen el so i les seves capacitats per a reforçar discursos que **no necessàriament tenen a veure amb la reflexió al voltant del so i la seva naturalesa**, sinó que més aviat se serveixen de la seva mal·leabilitat per a construir relats, reflexions i discursos més o menys universals. En aquest conjunt de vies, el so esdevé eina al servei d'un missatge o fins i tot excusa per a forçar una mirada, una escolta o una presa de consciència sobre determinades qüestions. Aquestes pràctiques artístiques són preses en consideració per creadors que han assumit que la postmodernitat ens permet enfrontar la nostra pràctica artística davant d'una plétora de tècniques, disciplines i tecnologies amplíssima, en què el so és assumit com a matèria primera com a pintura, fang o cel·luloide; i el camp auditiu és el llenç, la peanya o la pantalla.

Per a tractar d'establir aquestes coordenades sobre les quals s'assenta l'art sonor, els següents mòduls oscil·laran sobre una idea de conjunt i una manera d'ordenar el procés creatiu molt concreta. Més enllà dels usos i llenguatges de l'art sonor podem identificar en el subtext d'aquesta assignatura **tres elements que articula la pràctica artística sonora**. Aquests tres elements o fases d'un procés de treball, en el seu conjunt, dibuixen un recorregut que defineix els processos creatius d'aquesta disciplina de l'art. Això en un amplíssim terme pot succeir de tres maneres diferents, que es dibuixen en els següents mòduls; aquestes maneres al seu torn es poden diluir entre si i de cap manera són inamovibles. Solament es tracta de tres sistemes de bastides amb els quals ordenar un magma complex, borrós, canviant, ple de derivacions i noves possibilitats.

1) La primera fase del procés creatiu consisteix en **la generació directa de sons**. Parlem de generar sons naturals, generar sons sintètics o recollir sons del món. Aquestes tres opcions ampliables a moltes més redueixen i destil·len una pràctica artística que parteix precisament dels processos reflexius que es produeixen quan generem sons naturals o sintètics o quan escoltem i registrem aquests sons.

És important conservar aquesta idea fonamental, ja que si enfrontem aquesta divisió amb pràcticament qualsevol producció artística sonora, veurem que **un d'aquests tres actes inicials es troba sempre al principi del procés creatiu**, ja sigui com a acte deliberat per a la consecució d'una idea o com a mer laboratori d'experimentació, assaig i error.

Aquestes tres maneres de fer en la fase inicial del nostre procés creatiu són les que explorarem en els mòduls sobre:

- l'objecte sonor,
- la síntesi del so,
- el paisatge sonor i la fonografia.

En aquests mòduls descriurem elements reflexius, tècnics i conceptuals que situïn la nostra pràctica en cadascun d'aquests tres contextos de generació física o sintètica o de registre dels sons del món.

2) La segona fase en la qual afrontarem el procés creatiu és la que té a veure amb **què fer amb el so que hem generat de la manera que sigui**. En aquesta fase ens enfrontarem a llenguatges i formats concrets, a maneres de construir relats i a subdisciplines amb les seves pròpies regles del joc. En aquesta fase veurem el llenguatge sonor i com aquest s'articula i es fixa en el temps; això ho explorarem en els mòduls dedicats:

- al llenguatge i a la composició sonora,
- a la radiocreació.

En aquests mòduls es desenvolupen tècniques, idees i anotacions sobre què fer amb els sons que en la primera fase hem generat de diverses maneres. En aquesta fase del procés desenvoluparem tècniques que ens permetin modelar el so, articular-lo, combinar-lo i descobrir formes i llenguatges que oscil·lin des de camps com ara la narrativa, el llenguatge musical o l'experimentació sonora.

3) Una vegada establerts aquests llenguatges, també articularem els mòduls en els quals **explorar llenguatges com ara el de la instal·lació, la *performance* i l'ús de la veu o la creació radiofònica** més enllà dels seus elements canònics.

En aquests mòduls es definiran part dels formats que tanquen el cercle d'aquest procés creatiu, aquesta tercera fase que té a veure amb la idea de **com presentem els nostres sons, quines formes prenen i quins llenguatges despleguem** per a mostrar, difondre o presentar alguna cosa intangible com la matèria sonora.

Aquesta idea de resultat final, de format o de manera de presentar o disposar el so sobrevolarà el conjunt d'aquests mòduls i la veurem reflectida en la manera com els artistes, al llarg de les últimes dècades, han presentat les seves creacions sonores en un context en el qual la imatge i l'element visual són fonamentals per a explicar, narrar i descriure una pràctica *a priori* invisible.

En aquest sentit, en el mòdul dedicat al disseny d'instal·lacions sonores i de manera transversal mitjançant tots els exemples pràctics de creadors i artistes, ens podem fer una idea de conjunt per a entendre que sense certa presència, àncora o recurs visual, de vegades resulta complex presentar les nostres obres sonores.

Així doncs, en definitiva i de manera subjacent, aquests textos construiran un relat sobre determinades maneres d'articular, entendre i construir una pràctica artística fonamentada en el fet sonor o que faci ús d'aquest. A més, el conjunt estarà reforçat pels mòduls teòrics, en els quals explorarem, des d'una perspectiva històrica, determinades progressions i maneres de fer. Aquests mòduls són els dedicats a:

- la història de la música experimental,
- l'art sonor, mòdul en el qual fem una reflexió crítica entorn de la mateixa idea d'aquest art sonor,
- la veu i la *performance* en la ràdio creativa.

De la mateixa manera i en un lloc intermedi, el mòdul d'instal·lació sonora i creació radiofònica assentarà –per mitjà de l'estudi de casos específics– pràctiques concretes d'una manera panoràmica.

Com ja hem anat desvelant al llarg d'aquest text introductori, el format d'aquests materials merament corals respon de nou a aquesta idea inicial d'entendre l'**art sonor com un conjunt informe –no pas uniforme– de pràctiques artístiques al voltant del fet sonor**. A causa del caràcter rizomàtic d'aquesta pràctica artística assentada en els límits de disciplines tradicionals de l'art, la música i la cultura, hem d'enfrontar-la d'igual manera, sense un ordre clàssic ni una forma específica.

Se sol dir que de músiques experimentals n'hi ha moltes; en el cas de l'art sonor podem anunciar que existeixen molts arts sonors i cap, que es tracta d'un corrent artístic que navega en espais limítrofs, que *de facto* ja podem trobar incrustat en fenòmens culturals *mainstream* i que s'entén més com un laboratori que com una disciplina tancada, assentada i amb una estructura institucional que la legitimi amb rotunditat.

Precisament aquesta falta de vies oficials, aquesta manca de certa uniformitat o sentit únic confereixen a l'art sonor una **aura de llibertat creativa**, d'obertura de mirada i d'horitzó de possibilitats per on val la pena transitar, amb una llanterna, i anar descobrint els espais que ella mateixa amaga. El conjunt d'aquests materials ha de ser entès sota aquesta mateixa naturalesa, un magma variable i complex de pràctiques artístiques, llenguatges i tècniques que col·lisionen en un calaix de sastre, un paraigua o aquest núvol informe que entenem per art sonor.

A continuació, trobareu el llistat dels mòduls que conformen el total de l'assignatura de Taller d'art Sonor i els seus autors i autores:

Mòdul 1. Art sonor? Una interrogació crítica

Arnau Horta

Mòdul 2. Naturalesa del so

Martí Ruiz i Carulla

Mòdul 3. Objecte sonor

Martí Ruiz i Carulla

Mòdul 4. Paisatge sonor. Enregistraments de camp i fonografia

Eduard Comelles

Mòdul 5. Síntesi del so

Lina Bautista

Mòdul 6. Elements de creació sonora

Carlos Suárez

Mòdul 7. Músiques experimentals

Oriol Rosell

Mòdul 8. Instal·lació sonora

Eduard Comelles / Fernando Ortuño

Mòdul 9. Ràdio

Pràctiques artístiques entorn de la ràdio i experiències radiofòniques. De les ones hertzianes a l'espai digital

Anna Ramos

Una aproximació a la ràdio creativa o ràdio d'autor

Laura Romero

Mòdul 10. Poesia fonètica i acció

Laura Llaneli

Lectura recomanada del capítol:

Costa, J. M. (2010). «Sonido, materia y espacio». A: ARTe SONoro (ed.). *La casa encendida* de Fundación Montemadrid. (pàg. 25-35). Disponible en: <https://archive.org/details/VVAAARTeSONoroLaCasaEncendida/page/n1/mode/2up>